

ASPECTE ALE DESFĂȘURĂRII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ

Elena-Mihaela PRISACARIU¹

myhamail1974@yahoo.com

ABSTRACT: This study reflects the importance of the local archive in the reconstruction of the events happend during the Second World War. The authror recostructs the local history using the archives of the local churchi

Second World War, archive, heroes, batle, congregation.

Războiul cel Mare, Războiul Națiunilor, renumit, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Primul Război Mondial, a fost un conflict militar de dimensiuni mondiale.

În ziua de 28 iunie 1914 Franz Ferdinand, arhiducele Austriei și moștenitorul tronului austro-ungar, a fost asasinat la Sarajevo de Gavrilo Princip, un student naționalist sârb-bosniac. Acesta a făcut parte dintr-un grup de cincisprezece asasini, susținuți de Mâna Neagră, o societate secretă fondată de naționaliști pro-sârbi, cu legături în armata Serbiei. Asasinatul a amorsat tensiunea gravă, care exista deja în Europa.

Chiar dacă România avea semnat un acord cu Puterile Centrale „la întrunirea Consiliului de coroană din 21 iulie/3 august, guvernul român a hotărât oficial să adopte o politica de neutralitate. Ședința a fost prezidată de rege și la ea au participat membrii guvernului, foști prim-miniștri și conducătorii principalelor partide care au cântărit două opțiuni posibile. Prima-intrarea imediată în război de partea Puterilor Centrale – era susținută de Carol I (...). În fața puternicului curent în favoarea neutralității exprimat de conducătorii de partide care au declarat că nu-și pot asuma responsabilitatea unui guvern care se angajează în război alături de Puterile Centrale, regele a consimțit la hotărârea lor, evidențiind rolul său de monarh constituțional”².

¹ Profesor, Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, județul Bacău.

² Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, București, p. 335–336.

Intrarea României în război, s-a realizat în 14/27 august 1916, în urma încheierii unor convenții cu Antanta. România se obligase anterior să atace Austro-Ungaria, obiectivul fiind recuperarea Transilvaniei.

După pierderea Bucureștiului în 1916, zona Moldovei deține un rol decisiv în desfășurarea războiului, aici desfășurându-se cele mai importante operațiuni, mai ales în vara anului 1917.

În timpul acestui război, zona Comăneștiului a fost inclusă atât în planurile de apărare ale românilor (după 1916) cât și în cele de atacare ale armatei austriece³.

Despre importanța strategică a acestei zone se precizau următoarele: „Valea Troțușului este una din cele mai importante linii de comunicație și strategice ale țării noastre. Ea este poarta de intrare cea mai umblată pentru trecerea din Ardeal în Moldova. Este bine populată, cu sate care se țin lanț, bogată cu numeroase exploatări industriale, miniere, pășuri, ape minerale (...). Pe o întindere de aproape 50 Km, ea merge aproape paralel cu frontiera, de care se îndepărtează numai puțin câte puțin, în genere, această depărtare se menține între 5–15 Km”⁴.

În această zonă au loc confruntări între divizia a 7-a română condusă de generalul Istrati și corpul de armată austriac condus de feldmareșalul Fabini.

Din cauza numărului mare al austriecilor, victoria finală aparține „diviziei a 61 a austro-ungară, formată din 16 batalioane”⁵.

În octombrie 1916, au loc confruntări militare în zona Lapoș, între Regimentul 27 infanterie și divizia a 39 austro-ungară, încheiată cu victoria românilor, „inamicul a trebuit să se retragă pe linia de frontieră”⁶.

Victoriile din anul 1916 de pe acest front, nu au putut evita transformarea Moldovei în singurul teritoriu al românilor, cu capitala la Iași⁷. În luptele din vara anului 1917 au decedat mai mulți locuitori ai comunei Comănești, ca de altfel din toate zonele Moldovei. În memoria soldaților comăneșteni căzuți pe front în timpul războaielor mondiale a fost ridicat

³ Constantin Kirîțescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916–1919*, ediția II, vol. I, p. 400.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 401.

⁶ Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985, p. 472.

⁷ Costache S. Ciocan, *Din istoria generală a orașului Comănești pe Troțuș și a împrejurimilor sale*, Bacău, Editura Plumb, 2001, p. 312.

„un monument în anul 1938, cu 30 de cruci de piatră, cu înălțimea de 0,50 metri așezate pe conturul complexului”⁸. Acest monument a fost dărâmat în anul 1975, ca urmare a politicii de sistematizare a orașului Comănești, dictată de realitatea socialistă.

O parte din acest monument se regăsește în cimitirul central aflat paralel cu calea ferată Comănești-Ghimeș. „Pe cele 96 de cruci de piatră existente în cimitir nu se poate identifica nici un nume complet”⁹. Au fost descifrate un număr de 51 de nume de eroi, care au alcătuit în mare parte Regimentul 27 infanterie și 67 infanterie Bacău. Pe teritoriul Comăneștiului au mai existat și alte construcții ridicate în memoria eroilor neamului cum ar fi cel din incinta primăriei demolat în anul 1984. În locul numit Dealul Cetățuia sau Dealul Comăneștiului se află „o troiță din piatră cioplită cu puternică tentă religioasă, construită prin grija familiei Ghica-Comănești”¹⁰ între 1925 și 1928. Datele istorice referitoare la participarea României, respectiv a Comăneștenilor la primul război mondial, sunt completate de informațiile păstrate în arhive, din perioada interbelică și nu numai. Multe din informațiile despre situația Comăneștiului în perioada războiului sunt prezente în documentele transmise de preoții parohi din localitate.

Astfel, în documentele din perioada de până în anul 1924, aflăm problemele cu care se confruntă societatea românească după război și unirea din 1918, dar mai ales rolul pe care slujitorii bisericii îl aveau de îndeplinit în acest context. Astfel, în scrisoarea din 8 martie 1920, Protoieria Bacău solicită preotului „a comunica imediat numele personalului bisericesc de la acea parohie, care mai exercită pe lângă serviciul bisericesc și vreo întreprindere particulară, de orice natură, fie direct, fie sub alt nume sau e în serviciul altor instituții ori participă în vreun fel la directă administrare a vreunei societăți financiare, comerciale.”¹¹

Acestei solicitări i se adaugă alta care avea ca principal scop alcătuirea unei monografii a Parohiei Comănești, în condițiile în care unele construcții ale bisericilor suferiseră diferite distrugerii în timpul primului război mondial. După cum precizam mai sus, aflăm din această descriere și elemente referitoare la perioada 1914–1918. Astfel, clădirea bisericii „nu

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem*, p. 320.

¹⁰ *Ibidem*, p. 235.

¹¹ *Ibidem.*

a suferit mari stricăciuni, mare parte din pereții afumați din cauza lumânărilor false, împrejmuirile au fost puțin stricate, s-au făcut reparații prin spezele enoriașilor; s-au cerut bani de la prefectură, nu am primit nimic; s-au strâns toate osemintele neîngropate ale eroilor căzuți în război și s-au îngropat; s-au făcut slujba religioasă asistând toate autoritățile și enoriașii; s-au făcut curățenie prin cimitire, numai cu ajutorul enoriașilor.”¹²

Ca răspuns la adresele din anul 1919 ale Protoieriei Bacău, preotul Gheorghe Hanganu realizează o prezentare a Parohiei Comănești, sub mai multe aspecte: numărul enoriașilor, starea religioasă și materială, activitatea din perioada primului război mondial.

Astfel, din tabelul alcătuit de preotul Gheorghe Hanganu aflăm că în „Comănești existau 450 de enoriași, în zonele Lunca de Jos, Podina și Podei – 350 de enoriași, iar în Lăloaia și Șupan erau 1050, respectiv 700 de credincioși ortodocși.”¹³ Din același tabel aflăm și numărul posturilor de învățători din zonă: „4 posturi în Comănești și 1 post în Lăloaia.”¹⁴

Din studierea raportului către Protoieria Bacău, aflăm elemente cu privire la situația familiei preotului în perioada războiului. Astfel, „în anii 1916 și 1917 am avut și comuna Agăș, evacuați din Comănești, o parte din Comuna Brusturoasa și 1500 de refugiați din Muntenia; am căutat și parohia Asău, timp de trei luni și în acest timp am avut și epidemie.”¹⁵

În continuare, preotul precizează: „suferințe materiale am avut destule în timpul războiului, mizerii destule au suportat bieții enoriași, și chiar casele mele au fost arse toate cu tot ce au fost în ele, am scăpat cu 10 copii numai cu suflul gol, fără haine fără mâncare și am plecat fiind evacuați din parohie; ni s-au dat haine de preotul N.Popovici din Parohia Asău.”¹⁶

Pe lângă suferințele materiale, preotul Gheorghe Hanganu prezintă și alte probleme: „a venit armata rusă peste noi, am suferit multe neajunsuri de la militarii ruși, m-am purtat delicat cu ei, altfel era greu, îți lua vitele cu forța (...) Am scos de la militarii ruși mai multe icoane care le aveau în căruțe și treceau prin parohia mea, luate de la biserica Sulța din Comuna Agăș.”¹⁷

¹² Arhivele Naționale Bacău, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1907, f. 5

¹³ *Idem*, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1919, f. 1.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

Tot prin corespondența cu Protoieria Bacău, condusă de Teodor Zota, preotului paroh i se aduce la cunoștință următoarele probleme: „ajutorarea văduvelor și a orfanilor de război pentru a lucra pământul”¹⁸, faptul că „toți preoții urmau să fie împrumărați cu 2 loturi de teren de cultură”¹⁹. Un eveniment istoric din anul 1914 este prezent în corespondența cu protoieria Bacău. Astfel, pe 27 septembrie 1914, în textul unei telegrame telefonate de la Bacău se precizau următoarele: „Majestatea sa Regele Carol I a încetat din viață astăzi la ora 6,30. Comunicându-vă această veste dureroasă, potrivit ordinului prea Sfinției Sale Episcop nr. 1322, a.c. vă scriu ce face slujbă pentru pomenirea și iertarea păcatelor Majestății Sale și să tragă clopotele la toate bisericile de trei ori pe zi, la 8 dimineața, 12 amiaza, 4 seara, până în ziua înmormântării care va fi fixată și publicată.”²⁰

În completarea acestei telegrame, prezentăm textul alteia sosită de la Primăria Comunei Văsăiești care preciza următoarele: „La ora 4½ corpul Majestății Sale regele Carol I va fi depus în cavou. Ținuta va fi în mare doliu, decorațiile se vor purta cu pânză neagră de doliu. Cârciumile și magazinele vor fi închise de la 4½ și 6.”²¹

În ceea ce privește sărbătorirea unor evenimente din istoria poporului român, amintim pe cele care aveau în vedere organizarea de slujbe pentru marcarea unirii Basarabiei cu România dar și comemorarea luptei de la Mărășești. Prin adresa primăriei Comănești din 8 aprilie 1924 să precizau următoarele: „mâine 9 aprilie a.c., urmând a se sărbători Unirea Basarabiei cu Patria Mamă, cu onoare vă rog a lua măsuri pentru oficierea unui Te-Deum la ora 10 jumătate.”²²

În vederea comemorării luptei de la Mărășești, din vara anului 1917, s-a primit o adresă din partea Protoieriei Bacău, în 11 august 1924, în care se precizau următoarele: „în ziua de 6/19 august fiind aniversarea bătăliei de la Mărășești, care trebuie sărbătorită ca orice sărbătoare națională, vă invit ca în citata zi, ora 11 dimineața, să ofițiați cuvenitul Te-Deum în prezența autorităților comunale.”²³

¹⁸ *Idem*, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1920, f. 12.

¹⁹ *Ibidem*, f. 13.

²⁰ *Ibidem*, f. 32.

²¹ *Ibidem*, f. 33.

²² *Idem*, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1924, f. 24.

²³ *Ibidem*, f. 21.

Din 1926 dateaza un document in care autoritățile religioase fac apel la acordarea de spijin orfanilor de război prin fondul «HORIA NĂDEJDE», patronat de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale.²⁴

O atenție deosebită este acordată după primul război mondial de către autorităților religioase, sprijinirii orfanilor și văduvelor de război. Mărturie sunt documentele primite de preoții parohi din Comănești de la Protoieria Bacău prin care erau informați că trebuie să „ajute văduvele și orfanii de război pentru a lucra pământul”²⁵ și „participarea la împărțirea pensiilor văduvelor de război și a orfanilor, împreună cu domnii învățători și asigurarea prin iscălitură proprie de asigurarea acelor plăți, fără a pretinde vreo plată”²⁶.

Din perioada interbelică datează și construirea Cimitirul internațional al eroilor unde au fost adunate osemintele eroilor căzuți, indiferent de tabăra militară din care au făcut parte în timpul războiului. Aici odihnesc, din anul 1933, 165 eroi români, 46 soldați germani, 2141 soldați ruși, 370 soldați unguri și 191 soldați austrieci.

Acțiuni de comemorare a eroilor sunt consemnate și într-un document al Primăriei Comănești din 1 iunie 1927. „Comitetul mormintelor eroilor din această comună, sub președinția noastră, am hotărât ca serbarea comemorării eroilor ce are loc în ziua de 2 iunie a.c. să fie sărbătorită după același program ca și anul trecut. Întrucât în această comună avem un mare cimitir al eroilor în care au fost înmormântați toți eroii din această comună și chiar de pe Valea Trotușului. Acest cimitir se află chiar în fața gării Comănești”²⁷.

Alte două evenimente istorice din anul 1927 sunt reflectate în corespondența dintre parohia Lăloaia, Protoieria Bacău și autoritățile locale. În corespondența dintre parohia Lăloaia și Protoieria Bacău sunt prezente două ordine cu privire la „ținerea unor slujbe în memoria M. S. Regele Ferdinand I, duminică ora 11 dimineața și pomenirea la sfânta slujbă a preainălțatului și binecredinșului nostre rege Mihai și toată familia sa regală”²⁸, cu ocazia urcării la tron.

În anii 80 ai secolului XX, un document al parohiei Sf. Spiridon aduce din nou în discuție problema înhumării soldaților germane, căzuți în timpul Primului Război Mondial pe teritoriul Comăneștiului.

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Idem, Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon, Dosar 1/1929, f. 8.*

²⁶ *Idem, Fond nr. 396, Parohia Lăloaia, Dosar 1/1927, f. 10.*

²⁷ *Ibidem, f. 17.*

²⁸ *Ibidem, f. 26.*

Astfel, în documentul redactat de preotul paroh Ioan Lascăr, se precizau următoarele „la comunicarea telefonică din septembrie 1984 a prea cucerniciei voastre referitor la înhumările de soldați germani, morți în războiul mondial, în cimitirul parohiei Sf. Spiridon, vă comunic următoarele: Întrucât cimitirul parohial încă de mult timp devine prin folosire de înmormântări de enoriași toți mai mic, iar parohia Sf. Spiridon prin construcțiile masive de blocuri se mărește incontinuu și conducerea parohiei încă de mai mulți ani a luat măsuri de a se folosi cât mai rațional terenul cimitirului. (...) Drept urmare și în spațiul de cimitir nu sunt înmormântați soldați germani, fără nici un fel de semn de recunoaștere de morminte, s-au făcut înhumări de către enoriași. În gropile făcute ale enoriașilor care s-au făcut la aproximativ 2 m adâncime nu s-a găsit nimic. Enoriașul Chiriac Nelu declară că își amintește că soldații germani au fost îngropați la o adâncime de 2,40 metri ceea ce ar explica lipsa de rămășițe pământeste din gropile enoriașilor făcute în acest teren. În prezent și de totdeauna la mormintele enoriașilor din această parte de cimitir, familiile răposaților vin și aprind lumânări, fac parastase și împart daruri pentru cei înmormântați acolo”²⁹.

Desfășurarea primului război mondial, de la izbucnirea căruia se împlinesc anul acesta 100 de ani, a influențat în mod radical, evoluția istoriei, atât la nivel mondial, cât și local.

Documentele păstrate în arhive, completează informațiile despre acest eveniment, realizând o imagine completă a istoriei.

Bibliografie:

- [1] ***, Arhiva Parohiei Sfântul Spiridon Comănești, *Dosar nr. 260/1984*.
- [2] ***, Arhivele Naționale Bacău, *Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon*, Dosar 1/1907.
- [3] ***, Arhivele Naționale Bacău, *Fond nr. 414* *Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon*, Dosar 1/1919.
- [4] ***, Arhivele Naționale Bacău, *Fond nr. 396, Parohia Lăloaia*, Dosar 1/1927.
- [5] ***, Arhivele Naționale Bacău, *fond nr. 414, Parohia sfântul Spiridon*, dosar 1/1924.
- [6] ***, Arhivele Naționale Bacău, *Fond nr. 414, Parohia Sfântul Spiridon*, dosar 1/1929.

²⁹ Arhiva Parohiei Sfântul Spiridon Comănești, Dosar 260/1984, f. 13.

- [7] Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2007, 495 p.
- [8] Ciocan, Costache S. *Din istoria generală a orașului Comănești pe Trotuș și a împrejurimilor sale*, Bacău, Editura Plumb, 2001, 445 p.
- [9] Kirițescu, Constantin, *Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916–1919*, ediția II, 1989, vol. I, 544 p.
- [10] Platon, Gh., *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985, 478 p.